

Cech ševců Domažlice

~~1612–1656~~

(1606) 1612–1616

Inventář

EL NAD č.: 1461

AP č.: 336

Mgr. Radka Kinkorová
Horšovský Týn 2011

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archivního fondu	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu.....	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu.....	4
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky.....	5
Seznam použitých pramenů a literatury.....	6
Inventární seznam.....	7

I. Vývoj původce archivního fondu

S rozvojem řemeslné výroby ve městech jsou spjaty i počátky řemeslných bratrstev a vznik cechovního systému v českých zemích. Měšťtí řemeslníci se záhy začali spolčovat v rámci jednoho nebo více výrobních oborů ve snaze obhájit vlastní ekonomické zájmy. Cechovní sdružení, nazývaná někdy rovněž pořádky, plnila také důležitou korporativní roli v oblasti sociální. Uzavřené skupiny řemeslníků usilujících o odbytový monopol na městském trhu spojovaly i společné úkony náboženské a společenské. Postupně se rozvinula i pevná podoba cechovní organizace, v jejímž čele stál cechmistr spolu se staršími, kteří dbali na dodržování zásad stanovených ve statutech a kontrolovali prodej a jakost ševcovských výrobků. Statuta neboli artikule určovaly pravidla fungování cechu, obsahovaly normy pro provozování řemesla a zachování kvality výrobků, pro přijímání členů, vzdělávání řemeslnického dorostu a rovněž zahrnovaly normativ dobrých mravů.

Vznik cechu ševců v Domažlicích není v pramenech doložen, ale vzhledem k charakteru jeho produktů můžeme předpokládat rozvoj ševcovského řemesla záhy po založení města. Za dobu největšího rozkvětu cechů je označováno období 15. století. V jeho druhé polovině se však zároveň objevují první znaky postupného hospodářského úpadku cechů, např. porušování mlhového práva. Obdobně jako v jiných městech i domažlické cechy zaznamenaly opomíjení městských trhů řemeslníky a zvyšování prodeje zboží na vesnicích, které bylo podníceno rovněž nárůstem počtu vesnických řemeslníků, jejichž výrobky vytlačovaly z vesnic výrobky městských, cechově organizovaných řemeslníků. Z toho pramenila nespokojenost cechovních pořádků a jejich stížnosti na fušery a stolře předkládané městské radě a královskému rychtáři, jenž byl po roce 1547 pověřen dozorem nad cechy.

Žaloby se netýkaly jen provozování ševcovské živnosti na venkově, ale zahrnovaly i poukazování na používání nepatřičných surovin ke zhotovování obuvi. Odpovědí městské rady starším domažlického ševcovského cechu bylo roku 1588 písemné svěření nižší jurisdikce nad členy cechu a v případě nastalých drobných nesvárů možnost pokutování členů s tou podmínkou, že polovina takových příjmů poplyne do městské kasy.¹ Cechovní příjmy tvořily také příspěvky mistrů, které se vybíraly o každých suchých dnech. Společné finance spravoval cechmistr, který byl po jmenování nového cechmistra povinen skládat účty před všemi shromážděnými členy cechu. Starší statuta domažlického cechu ševců, známá z pozdějšího opisu, upravovala zejména podmínky pro vstup do korporace. Tyto podmínky se ve znění statut přejatých od cechu ševců Starého Města pražského v roce 1612 v mnohém lišily. Ve starších artikulech byl rovněž zahrnut požadavek na kvalitu konečného výrobku a zapovězení šití z koňských a jiných nevhodných usní. Vydělávání kůží patřilo k úkonům koželužské živnosti a ševci museli takto připravený materiál kupovat. Z konce 16. století jsou známy případy, kdy se mnozí ševci pro zvýšení výdělku pokoušeli zpracovávat surovinu sami, a proto na ně domažličtí koželuzi, přicházející tak o zisk, podali městské radě udání.²

Úsilí o odstranění konkurenčních výrobků vesnických řemeslníků je u domažlických cechů dokladováno i v prvních desetiletích 17. století. Cech ševců byl v roce 1616 uváděn mezi domažlickými cechy, jejichž zástupci se postavili proti tomu, aby řemeslníci z chodských vsí připojení k těmto cechům měli stejná práva jako domažličtí příslušníci cechů.³ Význam ševcovského cechu v Domažlicích se upevnil po získání a stvrzení nových statut v roce 1612. Do cechu směli zpravidla vstupovat jen tovaryši řádně vyučení u člena cechu, nikoli u vesnických řemeslníků. Aby si ševci ohlíželi okruh svých mistrů, věnovali

¹ Stránský Josef, Cech ševcovský v Domažlicích, Posel od Čerchova, roč. 61, 12. 3. 1932, č. 11, nestr., k tomu srov. AM Domažlice, Kniha snešení, pův. sign. A1, fol. 31–32b

² K tomu BLAŽEK, Felix. Spor domažlických cechů s řemeslníky chodských vesnic. *Posel z Domažlic*, roč. 70, 17. 5. 1941, č. 20, nestr.

³ K tomu BLAŽEK, Felix. Spor domažlických cechů s řemeslníky chodských vesnic. *Posel z Domažlic*, roč. 70, 17. 5. 1941, č. 20, nestr., srov. ale s AM Domažlice, Kniha snešení, pův. sign. A1, fol. 221b a dále

značnou pozornost řemeslnické mládeži sdružené v tovaryšském bratrstvu a v roce 1615 vydali tovaryšům vlastní statuta, jakýsi výuční řád.

Pevná pravidla určující fungování cechu zahrnovala opatření pro udržení kvality výrobků, mezi něž náležel např. zákaz používání starých podešví nebo nařízení o vandru. Ustanovení nejvýše dvou tovaryšů a jednoho pomocníka u jednoho mistra zase nepřímo ovlivnilo množství vyrobené obuvi. Kvantitu produkce regulovalo rovněž zúžení okruhu řemeslníků, kteří byli přijímáni do cechu. V 17. století se mezi ševci objevují především zástupci několika domažlických rodin: Mašina, Bradka, Menšík, Velvárek, Zoubek a Červenka. Cech plnil i funkce sociální a charitativní: nekvalitní výrobky měly být předávány potřebným do špitálu, členové cechu byli povinni být solidární s nemocnými mistry, s vdovami apod. Na jakost obuvi dohlížela rovněž městská rada, která mohla určovat i její ceny. Tak učinila např. v letech 1616 a 1627.⁴

V 18. století zastupovali ševcovský cech navenek dva cechovní starší. Cechmistr spolu se staršími bývali voleni na cechovních shromážděních, která se konávala 3–4krát ročně, a potvrzování městskou radou, které skládali přísahu.⁵ Tito volení představitelé cechu také zpravidla spravovali cechovní pokladnici, ve které bylo uloženo cechovní jmění a cechovní dokumenty. Dozorem nad cechy byli pověřeni cechovní inspektoři, jejichž funkce dozoru nad činností cechů byla zřízena v roce 1731 Generálním cechovním patentem pro české země. Všeobecná konzervativnost cechovní organizace zabraňovala rozvoji řemesel a výroby, proto se kontroly řemesel ujal stát. V Generálních cechovních artikulích pro cechovní pořádky dědičných zemí českých ze dne 5. ledna 1739 bylo ukotveno sjednocení cechovních předpisů, zejména v oblasti vzdělávání řemeslnického dorostu, mzdových poměrů a získávání mistrovského práva. Generální cechovní patenty vydané Karlem VI. v roce 1731 a 1739 zásadně oklestily práva cechů, které se v podstatě od 16. století přestaly vyvíjet.

Cech ševců v Domažlicích pravděpodobně působil do konce dubna 1860, kdy byly všechny cechy zrušeny císařským patentem č. 227 ř. z., Živnostenským řádem. Později se domažličtí ševci sdružili do Odborného společenstva obuvníků a krejčích v Domažlicích.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Ve spisu o fondu ani v přírůstkové knize se nenachází žádný záznam o předání archiválií uvedeného cechu do SOKA Domažlice. Všechny archiválie jsou opatřeny signaturami, které jim přidělil při pořádání domažlického městského archivu Václav Miškovský, profesor reálného gymnázia v Domažlicích, jenž byl zároveň od roku 1935 správcem domažlického městského archivu. Cechovní agenda byla původně začleněna právě mezi městskými písemnostmi. Kdy však došlo k vydělení jednotlivých archivních fondů cechů, není písemně zdokumentováno.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Archivní fond Cech ševců Domažlice obsahuje archiválie z let ~~1612–1656~~ (1606) 1612–1616. Z vlastní cechovní agendy se zachoval pouhý zlomek: tři pergamenové listiny a jedna úřední kniha.

Archivní fond Cech ševců Domažlice nebyl v SOKA Domažlice dosud zpracováván. Současná inventarizace byla provedena v souvislosti s revizí cechovních listin.

Doposud byly v uvedeném archivním fondu vedeny tyto evidenční jednotky: jedna listina do roku 1526, dvě listiny po roce 1526 a jedna úřední kniha. Nejmladší listina (i. č. 3)

⁴ AM Domažlice, Kniha snešení, pův. sign. A1, fol. 276

⁵ K jejich volbě a přísaze viz AM Domažlice, radní protokol z roku 1770, pův. sign. A 6, fol. 13, § 11; fol. 16, § 8

byla evidována mezi listinami do roku 1526 a časově byla zařazena k roku 1515. Ve skutečnosti je však datována rokem 1615. Změna vymezení časového rozsahu způsobila i přesun mezi evidenčními jednotkami (listiny před a po roce 1526).

Pergamenové listiny obsahují statuta cechu ševců, jejichž opisy jsou spolu s dalšími opisy cechovních dokumentů a s agendou členstva zařazeny v jediné dochované úřední knize.

Listiny byly zařazeny podle zákona č. 499/2004 Sb. do I. kategorie, úřední kniha do II. kategorie. Jazykem archiválií je čeština. Listiny se nacházejí v dobrém fyzickém stavu.

Úřední kniha měla uvolněnou vazbu a část listů z ní byla vyřezána, proto prošla restaurátorským zásahem (viz restaurátorská zpráva 5/2012 čj. SOAP/010-0191/2012 z 8: 3. 2012). Při němž bylo restaurováno i 8 listů, ze kterých byly kašírováním vyrobeny původní desky knihy. Jeden list zůstal nečitelný, u ostatních lze rozpoznat, že se jedná o půhony k projednání dědictví po Samuelovi Blatském z roku 1606. Doplnila 14. 1. 2015 R. Kinkorová.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Přestože se z činnosti původce fondu zachovalo pouze minimum dokumentů, dochované archiválie velmi významně dokumentují fungování cechu v období první poloviny 17. století. Tři pergamenové listiny, které archivní fond obsahuje, jsou spolu s opisy korespondence v jediné dochované úřední knize jedinečnou ukázkou procesu propůjčování cechovních statut. Právo propůjčovat statuta cechům sdružujícím tatáž řemesla, ale v jiných městech, přešla z městských rad na cechmistry a starší cechovní mistry v průběhu 15. století. Propůjčení statut se uskutečnilo prostřednictvím listiny (vidimus), která obsahuje opis propůjčovaných artiklů a dodatek, jenž dává právo užívat uvedená statuta (i. č. 1). Druhou listinou (i. č. 2) potvrzuje domažlický purkmistr a městská rada ševcovskému cechu propůjčená statuta. Poslední artikule (i. č. 3), vydané cechmistrem a staršími ševcovského cechu, obsahují ustanovení o povinnostech tovaryšů k cechu a upravují rovněž poměry v jejich soukromém životě.

Předchozí statuta, pocházející snad z 16. století, je možné studovat v opisu v úřední knize cechu, která obsahuje i opisy statut z roku 1612, kopiář přijaté a odeslané korespondence týkající se propůjčení statut, soupis mistrů, zápisy o přijímání nových členů do cechu, opis spisu o sporu městských řemeslníků s řemeslníky v chodských vesnicích a opisy některých dalších písemností týkajících se cechu a jeho členů.

Torzovitě dochovaný archivní materiál je obsahově velmi bohatý a umožňuje badatelům sledovat fungování cechu a dobové zvyklosti řemeslníků. K případnému studiu domažlického ševcovského cechu by bylo možné využít i archiválií uložených v archivním fondu Archiv města Domažlice. Informace, které zachovaná cechovní agenda obsahuje, přispívají k poznání cechovní problematiky v obecné rovině a rovněž doplňují poznání každodenního života v minulosti.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a zpracování archivní pomůcky

Ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně archivní fond Cech ševců Domažlice uspořádala a archivní pomůcku zpracovala Radka Kinkorová.

V Horšovském Týně 30. června 2011

Radka Kinkorová

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

Archiv města Domažlice, Kniha snešení, pův. sign. A1.

Archiv města Domažlice, Radní protokol z roku 1770, pův. sign. A6.

Archiv města Domažlice, spisy týkající se cechovních záležitostí, manipulace 1800–1819, fasc. 32.

Literatura

BLAŽEK, Felix. Počátky cechů v Domažlicích. *Posel z Domažlic*, roč. 70, 17. 5. 1941, č. 20, nestr.

BLAŽEK, Felix. Spor domažlických cechů s řemeslníky chodských vesnic. *Posel z Domažlic*, roč. 70, 7. 6. 1941, č. 23, nestr.

JANÁČEK, Josef. *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1963.

Některé artikule mistrů a tovaryšů poctivého pořádku ševcovského v Domažlicích na počátku 17. století. *Domažlické listy*, roč. 11, 6. 9. 1890, č. 36, nestr. a roč. 11, 15. 9. 1890, č. 37, nestr.

STRÁNSKÝ, Josef. Cech ševcovský v Domažlicích. *Posel od Čerchova*, roč. 61, 12. 3. 1932, č. 11, nestr. a roč. 62, 19. 3. 1932, č. 12, nestr.

VOLF, Miroslav – HAAS, Antonín. *Archivní příručka : Sborník přednášek o archivní praxi*. Praha : Svoboda, 1948.

Inventární seznam

I. Listiny

- 1 1612, červenec 5., Praha L 1
 Cechmistři ševcovského cechu Starého Města pražského vydávají na žádost domažlických měšťanů ševcovskému cechu v Domažlicích opis svých artikulí. V nich jsou stanoveny zásady fungování cechu.
Orig. perg., 63 x 32,4–33,3 cm, plika 1,6–2,3 cm, česky, plika provázána žluto-černými šňůrami bez pečeti.
Předchozí signatura: R II 212.
Ed.: Některé artikule mistrů a tovaryšů poctivého pořádku ševcovského v Domažlicích na počátku 17. století. Domažlické listy, roč. 11, 6. 9. 1890, č. 36, nestr.
- 2 1612, srpen 8., Domažlice L 2
 Purkmistr a rada města Domažlice stvrzují artikule ševcovského cechu.
Orig. perg., 52,5 x 25–26 cm, plika 5,6–6,5 cm, česky, pečeť vydavatele se nedochovala.
Předchozí signatura: R II 211.
Ed.: Některé artikule mistrů a tovaryšů poctivého pořádku ševcovského v Domažlicích na počátku 17. století. Domažlické listy, roč. 11, 15. 9. 1890, č. 37, nestr.
- 3 1615, červen 20., Domažlice L 3
 Cechmistři ševcovského cechu vydávají na žádost tovaryšů artikule pro tovaryše svého cechu. V nich jsou ševcovští tovaryši poučeni o zásadách a řádu, za případné porušení artikulí jsou stanoveny tresty.
Orig. perg., 60,2 x 28,7 cm, plika 5,5 cm, česky, pečeť vydavatele se nedochovala.
Předchozí signatura: R II 210.
Ed.: Některé artikule mistrů a tovaryšů poctivého pořádku ševcovského v Domažlicích na počátku 17. století. Domažlické listy, roč. 11, 15. 9. 1890, č. 37, nestr.

II. Knihy

- 4 Kniha různých zápisů 1612–1656 (1606)1612–1616
 K1 (obsahuje opisy statut, kopiář korespondence předcházející udělení a stvrzení statut, kopiář korespondence týkající se sporu domažlických a chodských řemeslníků, soupis mistrů a zápisy o přijímání nových členů cechu)
Česky, 21,5 x 33 cm, vazba kožená, předchozí signatura: R I 27
 Po restaurování nalezeno 7 půhonů k projednání pozůstalosti po Samuelovi Blatském z roku 1606 a jeden nečitelný list. Listy adjustovány u knihy. doplnila 14.1.2015 R.
Kinkorová

Název archivní pomůcky (archivního fondu):	Cech ševců Domažlice
Značka archivního fondu:	Cech š. Domažlice
Časový rozsah:	1612–1656 , (1606) 1612–1616
Počet evidenčních jednotek:	4 (3 listiny, 1 úřední kniha)
Počet inventárních jednotek:	4
Rozsah v bm:	0,17
Stav ke dni:	30. 6. 2011, 26. 1. 2015
Zpracovatel archivního fondu:	Mgr. Radka Kinkorová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Mgr. Radka Kinkorová
Počet stran:	9
Počet exemplářů:	4
Pomůcku schválil:	Mgr. Radka Kinkorová dne 30. 6. 2011 čj. SOAP/010-0511/2011